

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕФЛЕКСІЇ

Професійна підготовка вчителя початкових класів потребує на сьогоденному етапі розвитку суспільства системного вдосконалення. Адже професійна підготовка в Україні має визначатися в загальному контексті Європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності західної культури.

Зі вступом до вищого навчального закладу студент проходить соціальну адаптацію, яка передбачає засвоєння ним певних норм життя, включення в систему міжособистісних стосунків. Його професійна підготовка переважно залежить від того, наскільки значуща для нього професія, робота, саме успіх у роботі, які вимоги він ставить до себе, до своєї професійної підготовки, до майбутнього місця роботи і як він буде реагувати на невдачі та труднощі у навчально - педагогічній діяльності.

Проблема соціально-професійної адаптації не є для науки новою. Вона знайшла відображення в численних публікаціях (О.Гура, А.Пентев, В.Кондрашов, Д.Ольшанський, Є.Павлютенков та ін.) і є досить важливою у становленні потенціалу майбутніх учителів, становленні свого "Я", що сприятиме формуванню соціально-психологічної готовності індивіда до діяльності в нових соціокультурних умовах.

Саме вона підводить до висновку, що якісна професійна підготовка вчителя початкових класів можлива лише тоді, коли студент з самого початку добровільно і усвідомлено орієнтується у своїй діяльності, враховує думку інших людей, вступає в стосунки, які вимагають прояву морального способу дій. В цьому випадку величезну роль відіграє і загальне "самопочуття" його особистості, А.А. Вербицький [2] у своїй контекстній моделі навчання пропонує систему переходів від навчальної діяльності до професійної. Засобами усієї системи форм, методів та засобів навчання здійснювати послідовний перехід по наблизенню студента до конкретного роду діяльності, тобто здійснювати поступову трансформацію навчально - пізнавальної діяльності навчально - професійну та професійну. Провідну роль у такому переході повинні відігравати психологічні процеси, і, насамперед зміна позиції самого студента.

Мета підготовки статті полягає в розкритті основних складових професійної підготовки вчителя початкових класів на основі педагогічних аспектів рефлексії.

У процесі дослідження нас цікавило які основні проблеми і запитання виникають під час підготовки вчителя початкових класів на основі педагогічних аспектів рефлексії.

На даному етапі розвитку суспільства саме професійна діяльність дає максимальні можливості повного задоволення базових потреб особистості, адже самореалізація здійснюється якраз у професійній діяльності. Тут зміни відбуваються особливо інтенсивно, тому що професійна діяльність акумулює основну активність суб'єкта [1].

Для того, щоб здобути високу професійну підготовку, необхідно вміти самостійно організувати власну навчальну діяльність, тобто рефлексивно, усвідомлюючи важливість виконуваних дій, оцінювати і визначати найбільш активні способи засвоєння.

Ряд учених, зокрема Н.А.Ісаєв та В.І.Слободчиков у курсі "Введення в логічну професію" розробили принцип конструювання освітньої програми - сполучення соціокультурного контексту педагогічної діяльності і контексту особистісного самовизначення педагога. Запропонований ними курс будується не як сукупність готових знань, а як система освітніх ситуацій.

Значної уваги заслуговують розробки Т.О. Воронової і Г.О.Засобіной, де шлях включення особистісного досвіду студентів проводиться на прикладі циклу педагогічних дисциплін, основу яких складає система питань і завдань, що випереджають уведення тих або інших понять курсу, спрямованих на осмислення себе в професії, свого розуміння педагогічних проблем.

Останнім часом з розвитком гуманізації освіти загострився інтерес до досліджень педагогічних аспектів рефлексії. Саме поняття "рефлексія" означає міркування, самовладнання, осмислення, самоаналіз своєї діяльності в системі відношень зі світом, у якому живе особистість. У психологічній енциклопедії рефлексія трактується як "розумовий розвиток, спрямований на пізнання людиною себе: поведінки, дій і вчинків, психічних станів, почуттів, здібностей, характеру та інших властивостей своєї особистості" [4, - с. 300].

Рефлексію можна розглядати як визначену фазу навчальної діяльності, що виникає в ситуації протиріч необхідного і можливого та являє собою закономірність і умову його формування і розвитку. Завдяки наявності такої фази в діяльності зберігається її цілісність і виникає можливість корекції змісту елементів діяльності [3]. Формування навчальної та етичної діяльності передбачає розвиток рефлексивної позиції студента, розуміючи під цим зростання рівня усвідомленого здійснення навчальної етичної діяльності студентом, уміння відповісти на питання, що і чому він робить. Адже самостійно виконувана навчальна діяльність неможлива без її усвідомлюваності. Одне знання саме по собі безсиле, а рефлексія разом із міцними знаннями здатні сформуванню дійсно компетентного професіонала, який бажає працювати з дітьми.

Однією з основних ознак рефлексії є її орієнтація на професійну діяльність, яку потрібно розуміти як спрямованість мислення майбутнього вчителя на самого себе, на усвідомлення отримання позитивних результатів. Основними напрямками у формуванні педагогічного аспекту рефлексії є пошук, самооцінка, обговорення із собою власного досвіду навчання, реального і уявленого яке визначається як "Я – концепція".

"Я – концепція" - це дидактична система уявлень особистих якостей, особиста самооцінка, а також суб'єктивне сприйняття зовнішніх факторів.

За даними Дж. Лембо "ефективний вчитель" згідно "Я – концепція" – це вчитель, який володіє почуттям впевненості в собі, вважає себе здібним справлятися з життєвими труднощами, не здатний сприймати себе як невдачу, відчуває, що потрібен людям, що вони його сприймають, а його здібності, цінності і судження значимі в очах оточуючих. Іншими словами, він володіє високою самооцінкою. Один з провідних англійських педагогів Р.Берж, підсумовуючи особисті якості, необхідні для педагогічної діяльності, виділяє наступні:

- прагнення до максимальної гнучкості;
- здібність до емпатії, тобто розуміння почуттів інших;
- вміння надати особистісного забарвлення викладанню.

А.Бодалев пропонує розглядати спілкування як взаємодію людей, змістом якого є обмін інформацією за допомогою різних засобів комунікації для встановлення взаємовідносин між людьми. Є.Рудневський надає більшого значення

спілкуванню, безпосереднім контактом між індивідами. Насправді ж спілкування, як процес взаємодії, значно ширший : спілкування індивідуальне, спілкування в групах – міжгрупове, в колективі – міжколективне. Адже тільки в процесі взаємодії людини з людиною, групою, колективом реалізується вимога особистості в спілкуванні.

Майбутній вчитель початкової школи ще з самого початку своєї професійної підготовки повинен визнати, що ефективність його майбутньої діяльності залежить від особистісної залученості. І якщо він обрав для себе цю працю, то вона повинна стати його головною справою, засобом створення свого "Я".

Курси, спрямовані на формування "Я – концепції", дають студенту багаж досвіду прояву і рефлексії особистісних функцій до яких вони згодом будуть залучати своїх учнів.

Педагогічна рефлексія повинна стати невід'ємною частиною всієї роботи майбутнього педагога. Вона являє собою співвідношення себе і можливостей свого "Я" з тим, чого вимагає професія педагога. Активна здатність до педагогічної рефлексії є передумовою самовиховання вчителя, творчого пошуку, розвитку індивідуального стилю педагогічної діяльності.

У цьому контексті першочерговими є наступні аспекти:

- 1) формування суб'єктивної значимості процесу і результатів власної рефлексії;
- 2) періодична активізація організації рефлексії власної професійної діяльності;
- 3) засвоєння алгоритму усвідомлення власних психологічних станів;
- 4) засвоєння способів розпізнання психологічних станів, пов'язаних із професійними труднощами.

Е.Исаєв та В.Слободчиков наголошують, що самим першим етапом у становленні рефлексивної позиції є самосвідомість. Рефлексія, як практика свідомості, виявляє себе як різного ступеня і глибини усвідомлення власної суб'єктивності. Самосвідомість включає систему уявлень про себе як про суб'єкт навчальної діяльності, самоконтроль, самооцінку свого просування у навчальній діяльності, її усвідомлену саморегуляцію.

На основі теоретичних досліджень та аналізу власного досвіду ми виділяємо такі аспекти рефлексії майбутнього вчителя в навчальній діяльності:

- усвідомлення себе як суб'єкта навчально – професійної діяльності;
- усвідомлення особливостей навчально – професійної діяльності;
- прагнення до самопізнання ;
- здатність до самоспостереження в процесі навчальної діяльності з метою самоконтролю і подальшої саморегуляції;
- націленість на пізнання своїх навчальних можливостей і здібностей та порівняння їх з вимогами навчально – професійної діяльності;
- порівняльний аналіз результатів досягнутого.

На підставі результатів досліджень вважаємо, що самореалізація особистості на основі педагогічних аспектів рефлексії здійснюється її суб'єктом і спрямована на приведення його можливостей відповідно до вимог цієї діяльності. Вона забезпечує вдосконалення всієї системи професійної підготовки вчителя, під її впливом формуються позитивні якості особистості, творчі устремління, резерви ефективності діяльності, надійність власного досвіду.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення авторитету викладача вищого навчального закладу на основі забезпечення якості освіти студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горчакова В.Г. Формула профессионализма / В.Г. Горчакова. — Челябинск, 1997. — 124с.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А.А. Вербицкий.– М.: Высшая школа, 1991. – 205с.
3. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды / Д.Б. Эльконин / [под ред. В.В. Давидова, В.П. Зинченко]. – 1989. — 555 с.
4. Рефлексія / О. М. Степанов // Психологічна енциклопедія. — К. : Академвидав, 2006. — С. 300.
5. Слободенюк Л.І. Рівні та прийоми розвитку учнівської рефлексії / Л.І. Слободенюк // Психолог. – 2003. – № 8(56). – С.8-9.
6. Слободчиков В.И. Психология человека / В.И. Слободчиков, Е.И. Исаев // Введение в психологию субъективности. — М. : Школа Пресс, 1995. — 193с.

Подано до редакції 11.11.09

РЕЗЮМЕ

Стаття відображає основні теоретичні положення професійної підготовки вчителя початкових класів. Проблема висвітлена з точки зору самореалізації особистості на основі педагогічних аспектів рефлексії.

Ключові слова: підготовка, рефлексія, адаптація.

И.В. Давидюк

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ СРЕДСТВАМИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РЕФЛЕКСИИ

РЕЗЮМЕ

Статья отражает основные теоретические положения профессиональной подготовки учителя начальных классов. Проблема освещена с точки зрения самореализации личности на основе педагогических аспектов рефлексии.

Ключевые слова: подготовка, рефлексия, адаптация.

I.V. Davydyuk

PROFESSIONAL TRAINING OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS ON THE BASIS OF PEDAGOGICAL ASPECTS OF REFLECTION

SUMMARY

The article shows some basic theoretical positions of training primary school teachers. The problem is highlighted in terms of personal self - realization due to pedagogic aspects of reflection.

Keywords: training, reflection, adaptation.
